

vidi, da ti ničesar ne store zanj, da mnogokrat zagovarjajo njegovo bedo in opravičujejo pred svetom njegovo stanje, obrne se od njih ter gre v drugi tabor. Tukaj tudi isti rezultat." —*) Res je, da nam je iskati v sebi najboljših zaveznikov in prijateljev, ker tisti, komur je trd boj za vsakdanji kruh tuj, ne more umeti naših teženj, ako ne čuti za nas posebe iskrenega prijateljstva. A koliko je takih?

Govorili smo v teh kratkih, obmejenih člankih od srca. Želimo, da bi se beseda o tej stvarci s pridom čitala, in nemogoče ni, da ne bi rodila končnega sadu. Naše šolstvo stoji na zdravih tleh, rodilo je domovini že mnogo in mnogo koristij, nadejamo se kot nje zvesti sinovi, da nas tudi ona ne pozabi. O, da je živa naša mamka domovina, bogato bi nas nagradila, bogateje, nego oni, kateri imajo nje usodo v rokah. Kaj hočemo — mi smo prvi, ko je treba začeti z delom narodu v prid, a zadnji, ko se deli plačilo domoljubnemu delu! In to je tudi za sedaj zadnja naša beseda!

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

F.

Od Franca Jožefa I. do „meščanskega ministerstva“.

(2. grudna 1848. — 31. grudna 1867.)

1. Konec prevrata.

Novi cesar Franc Jožef I. je ravno dopolnil 18. leto, ko je nastopil vlado obširne države. Bili so burni časi in nevarnost še vedno velika, da izgubi Avstrija velike in bogate pokrajine. V takozvanih nemško-slovanskih pokrajinah je sicer že nastal mir, a avstrijsko vojsko je še čakalo drugod naporno delo. Trebalo je še užugati uporne Madjare in Italijane.

Državnemu zboru so še 2. grudna l. 1848. naznanili premembo v vladarstvu. V svoji proklamaciji pravi cesar Franc Jožef I. odločno, da hoče ohraniti državno jedinstvo. Proklamacija med drugim slovesno naglaša: „Trdno Smo se odločili, da hočemo krone svit neomadeževan ohraniti. Vendar pa Smo pripravljeni deliti Svoje pravice z zastopniki narodov in se nadejamo, da se Nam bode posrečilo z božjo pomočjo in v sporazumljenju z narodi vse dežele in stanove cesarstva

*) Ta list je priobčil v 1. letošnji številki z dne 24. roznika precej obsežen članek „Najnovejše gibanje v učiteljstvu“. Priznati moramo odkrito, da tako simpatiško pisane besede o učiteljstvu že davno nismo čitali. Sicer se bomo s tem še kdaj pozneje obširneje bavili.

Uredništvo.

združiti v veliko državno celoto.“ Te besede pač jasno svedočijo, da namerava cesar prej ko mogoče odpraviti samostalnost Ogerske. A tudi državnemu zboru v Kromerizu so bili dnevi šteti.

Madjari niso pripoznali Franca Jožefa I. za zakonitega kralja in nadaljevali boj. Razun Hrvatske so se Madjarom tudi uprli Bačka, Banat Erdeljsko in Vojaška krajina. General Šlik je prodril iz Galicije na severno Ogersko, Jelačić pa je premagal ogerskega generela Görgeya. Windischgrätz se je počasi pomikal ob Dunavu ter naposled vzel Budapešto dne 5. prosinca l. 1849. Malo prej sta se preselila ogerski državni zbor in „odbor za brambo dežele“ v Debrečín. Odslej se je pa ogerska vojska nekoliko časa uspešno borila zoper Avstrijance in to je Madjare kar omamilo.

Dne 14. mal. travna l. 1849. je ogerski državni zbor slovesno proglasil neodvisnost Ogerske in za večne čase odstavil habsburški-lotarinski rod od ogerskega prestola“. Košut je postal predsednik nove republike in prišel v slovesnem sprevodu v Budo, katero so si zopet priborili Madjari. Na čelo avstrijski vojski na Ogerskem je stopil general Haynau, ki je prišel iz Italije. Ruski car Nikolaj I. je obljubil pomoči Avstriji in je poslal generala Paskieviča na Ogersko. Tej zavezi so se morali umikati Madjari, ki so se še nekoliko časa držali v Aradu. Košut je odstopil in bežal čez turško mejo, v Vilagošu pa se je udala ogerska vojska ruskemu poveljniku Paskieviču dne 13. vel. srpana. Mnogo upornih velikašev je pobegnilo v Turčijo, drugi pa so bili hudo kaznovani ter umrli na morišču ali pa sedeli delj časa v ječi. To je bil konec ogerski prekuciji.

V Italiji se je mesca sušca l. 1849. zopet začela vojska med Avstrijo in Sardinijo. Kralj Karol Albert se je udal pritisku radikalne stranke in odpovedal Avstrijancem premirje. V kaj slabem stanu je bila sardinska vojska, kateri je bil poveljnik poljski general Chrzanovski. V štiridnevni vojski je Radecki Sardince in uporne Italijane slavno premagal pri Mortari in Novari. Karol Albert se je odpovedal kroni in nasledil ga je sin Viktor Emanuel, ki je sklenil mir z Avstrijo. Vsa Lombardija je zopet prišla pod avstrijsko oblast, a Benečani so se še upirali Avstriji. Odvetnik Marin je obranil Benetke, ki so se šele 22. vel. srpana udale avstrijski vojski.

Vlada se ni mogla sporazumeti z državnim zborom v Kromerizu in je sama izdelala novo državno ustavo, katero je cesar potrdil dne 4. sušca l. 1849. Državni poslanci so kar osupli in ugovarjali temu koraku, cesar pa je s posebnim razglasom razpustil državni zbor. Nova ustava je bila veljavna za vse cesarstvo, a se ni nikdar dejansko izvedla. Ogersko je izgubilo svoje predpravice in tudi južne dežele, ki so mu prej pripadale. Vojvodina Srbija in Banat, Hrvatsko, Vojaška krajina in Erdeljsko so postale posebne kronovine.

Tako se je zopet povrnil mir v avstrijsko cesarstvo in vse krovine so pripoznale cesarja Franca Jožefa I. Avstrija je zopet dobila svojo pomoč v Italiji in utrdila svoj vpliv na Nemškem. Nemški narodni zbor v Frankfurtu je sklenil, da se ustanovi zavezna država pod pruskim predstvom in posebej zaveza z Avstrijo. A takemu vodstvu se ni hotel ukloniti avstrijski cesar in je 5. mal. travna ukazal, da se povrnejo domu avstrijski poslanci iz frankfurtske zbornice. Pruski kralj Friderik Viljem IV. ni sprejel cesarske krone. Nadvojvoda Ivan je spretno zastopal avstrijske zadeve kot državni upravitelj na Nemškem. Shod avstrijskega cesarja s kraljema bavarskim in virtemberškim v Bregencu mesca vinotoka leta 1850. pa je prisilil pruskega kralja, da se je udal avstrijskim zahtevam. Zavezna ustava je potem še nadalje ostala nespremenjena.

V dopolnilo k avstrijski ustavi je izdal cesar dva posebna patenta, od katerih določa prvi osnovne pravice, drugi pa izvršitev zemljiške odveze. Minister grof Stadion je odstopil in v novem ministerstvu je prevzel dr. Bach notranje stvari, vitez Schmerling pravosodje in grof Leo Thun nauk in bogočastje. Schmerling je uvedel porotne sodnije, Bach je odpravil grajščinske sodnije, Thun je pa izboljšal zlasti srednje šole in vseučilišča.

Dne 14. mal. travna l. 1851. je cesar sklical posebno svetovalstvo, ki bi nadomestovalo državni zbor. Ko je bil Napoleon III. na Francoskem odpravil republiko, preklical je tudi cesar Franc Jožef I. marcno ustavo z leta 1849., „ker je bila ta ustava v nasprotju z državnim jedinstvom in monarhičnim načelom“. V dveh lastnoročnih pismih je cesar odpravil marcno ustano in osnovne pravice. Tretje lastnoročno pismo določa temelj novemu organičnemu zakonodavstvu.

(Dalje prih.)

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Jednajsto poglavje.

Dobro premišljene hudobne nakane.

Starešina odide ves zamišljen v drugo sobo, kjer začne sam s seboj govoriti: „Kako bi pač stvar uredil, kadar pride Luka? Potuhnjen je, to vem dobro, poleg tega pa tudi pretkan, kakor sam hudir. Mnogo novcev je zapil pri meni na račun svojega mojstra; no, ako ga potipljem za to žilico, pomagalo bode, ter dosežem od njega vse, česar želim. Bode se bal — in morebiti mi ne zaupa. — — Glej, zvoni že poldne. Ponudim mu dvajset rajškov; tekom

Tako se je zopet povrnil mir v avstrijsko cesarstvo in vse krovine so pripoznale cesarja Franca Jožefa I. Avstrija je zopet dobila svojo pomoč v Italiji in utrdila svoj vpliv na Nemškem. Nemški narodni zbor v Frankfurtu je sklenil, da se ustanovi zavezna država pod pruskim predstvom in posebej zaveza z Avstrijo. A takemu vodstvu se ni hotel ukloniti avstrijski cesar in je 5. mal. travna ukazal, da se povrnejo domu avstrijski poslanci iz frankfurtske zbornice. Pruski kralj Friderik Viljem IV. ni sprejel cesarske krone. Nadvojvoda Ivan je spretno zastopal avstrijske zadeve kot državni upravitelj na Nemškem. Shod avstrijskega cesarja s kraljema bavarskim in virtemberškim v Bregencu mesca vinotoka leta 1850. pa je prisilil pruskega kralja, da se je udal avstrijskim zahtevam. Zavezna ustava je potem še nadalje ostala nespremenjena.

V dopolnilo k avstrijski ustavi je izdal cesar dva posebna patenta, od katerih določa prvi osnovne pravice, drugi pa izvršitev zemljiške odveze. Minister grof Stadion je odstopil in v novem ministerstvu je prevzel dr. Bach notranje stvari, vitez Schmerling pravosodje in grof Leo Thun nauk in bogočastje. Schmerling je uvedel porotne sodnije, Bach je odpravil grajščinske sodnije, Thun je pa zboljšal zlasti srednje šole in vseučilišča.

Dne 14. mal. travna l. 1851. je cesar sklical posebno svetovalstvo, ki bi nadomestovalo državni zbor. Ko je bil Napoleon III. na Francoskem odpravil republiko, preklical je tudi cesar Franc Jožef I. marcno ustavo z leta 1849., „ker je bila ta ustava v nasprotju z državnim jedinstvom in monarhičnim načelom“. V dveh lastnoročnih pismih je cesar odpravil marcno ustano in osnovne pravice. Tretje lastnoročno pismo določa temelj novemu organičnemu zakonodavstvu.

(Dalje prih.)

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Jednajsto poglavje.

Dobro premišljene hudobne nakane.

Starešina odide ves zamišljen v drugo sobo, kjer začne sam s seboj govoriti: „Kako bi pač stvar uredil, kadar pride Luka? Potuhnjen je, to vem dobro, poleg tega pa tudi pretkan, kakor sam hudir. Mnogo novcev je zapil pri meni na račun svojega mojstra; no, ako ga potipljem za to žilico, pomagalo bode, ter dosežem od njega vse, česar želim. Bode se bal — in morebiti mi ne zaupa. — — Glej, zvoni že poldne. Ponudim mu dvajset rajškov; tekom

treh tednov odpade ves omet od zvonika, ako napravi tako, kakor želim. Dvajset rajnškov me ne spravi na beraško palico, misli si starešina. — In ko je bil zastopljen v take misli, povrne se že Kovač, za njim pa takoj Luka; nista šla skupaj, da bi se ljudem ne zdelo sumljivo.

„Bog te sprejmi, Luka! Vé li tvoj mojster, da si šel semkaj?“

Luka odgovori: „Mudi se še v gradu, toda pride domov h kosilu. Ako sem ob jedni uri zopet pri svojem delu, ne bode opazil, da sem bil z doma“.

„Dobro; rad bi s teboj nekaj govoril — toda le med štirimi očmi“. Odpelje ga v stransko čumnato, za seboj pa zaklene duri. Na mizi je bila prekasjena gnjat, več klobas, vrč vina in hleb belega kruha: Starešina primakne dva stola in reče Luki: „Kosilo zamudiš itak že, zato pa sedi k meni, da skupno založiva“.

„Tega se nikdar ne branim“, odvrne Luka, sede ter vpraša starešino: „Česa želite od mene? Pripravljen sem vse storiti, samo če bodem mogel“.

Starešina povzdigne kupico ter nazdravi Luki rekoč: „Na, vzemi, kar ti drago, vsaj vem, da nimaš jednake hrane pri svojem mojstru“.

Luka pripomni: „Ej no, kaj hočemo! Bode že boljše, kadar jamemo cerkev zidati“.

Starešina ga zavrne: „Prismode, Luka vedi, da to ne bode dolgo trajalo. Jaz mu sicer privoščim iz srca, toda on ni za tako delo, kajti on še ni nikoli zidal večjih zgradb, pri vsem pa se le zanaša na tebe“.

Luka pravi na to: „Mogoče, da je tako“.

Starešina: Jaz sem prepričan v tem, zavoljo tega hočem tudi s teboj govoriti. Nekaj bi mi moral na ljubav storiti.

Luka: Drage volje, gospod starešina. Na vaše zdravje! (Pije).

„Na tvoje zdravje, Luka, odvrne starešina, ter mu zopet ponudi klobaso, hitro dodavši: „Ljubo bi mi bilo, da se temelj cerkve postavi od kamena iz Globodolskega kamenoloma“.

Luka: Grom in strela, starešina, to ne more biti. Vi tega ne razumete, ta kamen ni dovolj trden za temelj.

Starešina: Motiš se, ta kamen je dober, saj ga ljudje mnogo rabijo. Bog mi je priča, Luka moj, da je ta kamen izvrsten. Prav hvaležen bi ti bil, ako bi se omenjeni kamenolom znova — in prav pridno uporabljaj.

Luka: Starešina, to nikakor ne bode mogoče.

Starešina: Ne obotavljaj se, Luka, poslušaj moj svét.

Luka: V šestih letih razpade zid, ako se zida iz tega kamena.

Starešina: Prosim te, molči o tem, to je samo brbljanje.

Luka: Pri moji veri, resnica je! Ta kamen segnije kakor smrekove deske.

Starešina: Kaj briga to tebe, če je zid tudi deset let dober. Storiš li tako, kakor želim, dobiš za to dobro plačo.

Luka: To vse je res prav lepo, ali ako predstojnik sam opazi, da kamen ni za rabo?

Starešina: Pojdi, pojdi se solit! Tega on ne razume; prav nič se ne boj!

Luka: On razume v marsikaterih stvareh bolje, kakor bi človek mislil; sicer pa ga vi bolje poznate kakor jaz.

Starešina: V tem nima nobenega prava razuma, verjemi mi; odkodi hoče li razne vrste kamenov poznati?

Luka: Nemara, da je res tako. Kamen je na videz prav dober ter v ostalem tudi prikladen za zidanje.

Starešina: Podaj mi roko — in obljubi mi, da bode mojster dobival potreben kamen iz Globodolskega kamenoloma. Če se to zgodi, dobiš deset rajnškov za pijačo.

Luka: Hvala! Ko bi jih le že imel v žepu!

Starešina: Bog mi je priča, da mislim resno. Ako to stori tvoj mojster, izplačam ti deset rajnškov.

Luka: Dobro! Tu je moja roka! Zgodi naj se po vaši volji; kaj meni mari predstojnik in moj mojster!

Starešina: Še nekaj, Luka! Imam polno vrečo nekega peska, dobil sem ga namreč od nekega gospoda. Kakor se mi je povedalo, drži se omet zidu, kakor bi bil prikovan, ako se ta pesek primeša v apno; toda gospodi ne smemo vsega zaupati, zato bi imel rad, da to poskusim na kaki ptuji hiši, potem še-le na svoji.

Luka: To se lahko stori. Poskusil bodem na hišnem voglu kekega soseda.

Starešina: V tako mali meri ne kaže poskušati, ker se človek lahko prevara. Želel bi, da se stvar poskusi na zvoniku, da vidimo, kako bode vspevala. Kaj misliš, Luka, bi li se to moglo napraviti?

Luka: Ali se mora mnogo tega peska v apno natrositi?

Starešina: Jaz mislim, da na sleharni metrični cent po jeden ali dva kilograma.

Luka: Ej, to se lahko napravi.

Starešina: Ali si pri volji tudi to storiti?

Luka: Zakaj ne!

Starešina: Poleg tega moraš tudi molčati, ako bi se stvar ne obnesla dobro.

Luka: Upam, da bode dobro uspevalo, toda jezik moramo venderle za zobmi držati.

Starešina: Kadar bodeš potreboval za to potrebnega peska, kar sam ponj pridi; na dobro srečo pa izpij čašo rujnega vina.

Luka: Pri tem ostane, gospod starešina! Zdaj pa moram oditi, kajti ura je že odbila. (Vzame časo in izpije.) Hvala vam, gospod starešina.

Starešina: Ne potrebujem nikakoršne zahvale. Ostaneš li mož beseda, dobiš gotovo desetak.

„Kar sem rekel, pri tem tudi ostane, gospod starešina“, odgovori Luka. Na to ostane, postavi stol v kot rekoč: „Gospod starešina, moram oditi. Še jedenkrat; lepa hvala! Ta čaša je za zdaj zadnja“.

Starešina: No, če že moraš domov, tedaj pa z Bogom, Luka! Ostane naj pri tem, kakor sva se dogovorila.

Proti domu grede govori Luka sam pri sebi: „To pa je vender čudna zahteva s tem kamenom, toda še veliko bolj čudna pa ona z nekakim peskom, katerega naj primešam v apno. To se ne more na celem zvoniku poskusiti! Ali pri tem mi ne bode manjkalo vina. Tako jaz mislim, da je vse v redu; kasneje pa naredim, kakor hočem sam“.

— „To se mi je pač izšlo po sreči — in kako dobro!“ veselil se je starešina, — prav zares, boljše kakor sem mislil sam, poleg tega pa še za polovico ceneje. Ako bi se znal z menoj poganjati, rad bi mu bil obljubil tudi dvajset ranjškov. Baš vesel sem, da je sklenjena pogodba! Tako je. Človek ne sme nikoli glave izgubiti. Samo da je že temelj in nekoliko zidu postavljenega. Potrpljenje, to velja! Prihodnji pondeljek bodo že lomili potrebni kamen za zgradbo. O, dragi moj zidar! Žena ti je skuhala močnik, katerega še pokusil ne bodeš, a ti si domišljuješ, da si že na konju.“

(Dalje prih.)

Višja dekliška šola.

Ako bi posestnik ob deroči vodi, katera mu s svojimi razljuččenimi valovi trga kos od njegovih plodovitih njiv in travnikov, ako bi takov posestnik, pravimo, gledal s prekrizanimi rokami ta elementarni razdor, ne da bi se skušal ubraniti sili razsrjenega elementa s kaštami ali ježami, z nasipi in odbijači, tedaj bi tistega posestnika po vsej pravici imenovali skrajnje nespametnega. Taki nespametniki smo bili vse do najnovejšega časa mi Slovenci. Z mirnim očesom in z rokami navskriž smo gledali, kako so se razpenjeni valovi sovražnih vodá zaganjali v naše ozemlje, zajedali se vanje globlje in globlje in požirali lepe kosove ob naših mejah. Šele v zadnjih časih smo nekoliko popustili to skrajno brezskrbnost ter začeli resno misliti na to, kako da si zapažimo in zavarujemo svoje že tako močno razjedene in oškodovane krajine proti pogubnemu elementu. Zgradili smo si že res tudi nekoliko nasipov in branikov. Kot prevažno postojanko v tem obrambnem načrtu pa smatramo tudi ukrep občinskega

Luka: Pri tem ostane, gospod starešina! Zdaj pa moram oditi, kajti ura je že odbila. (Vzame časo in izpije.) Hvala vam, gospod starešina.

Starešina: Ne potrebujem nikakoršne zahvale. Ostaneš li mož beseda, dobiš gotovo desetak.

„Kar sem rekel, pri tem tudi ostane, gospod starešina“, odgovori Luka. Na to ostane, postavi stol v kot rekoč: „Gospod starešina, moram oditi. Še jedenkrat; lepa hvala! Ta čaša je za zdaj zadnja“.

Starešina: No, če že moraš domov, tedaj pa z Bogom, Luka! Ostane naj pri tem, kakor sva se dogovorila.

Proti domu grede govori Luka sam pri sebi: „To pa je vender čudna zahteva s tem kamenom, toda še veliko bolj čudna pa ona z nekakim peskom, katerega naj primešam v apno. To se ne more na celem zvoniku poskusiti! Ali pri tem mi ne bode manjkalo vina. Tako jaz mislim, da je vse v redu; kasneje pa naredim, kakor hočem sam“.

— „To se mi je pač izšlo po sreči — in kako dobro!“ veselil se je starešina, — prav zares, boljše kakor sem mislil sam, poleg tega pa še za polovico ceneje. Ako bi se znal z menoj poganjati, rad bi mu bil obljubil tudi dvajset ranjškov. Baš vesel sem, da je sklenjena pogodba! Tako je. Človek ne sme nikoli glave izgubiti. Samo da je že temelj in nekoliko zidu postavljenega. Potrpljenje, to velja! Prihodnji pondeljek bodo že lomili potrebni kamen za zgradbo. O, dragi moj zidar! Žena ti je skuhala močnik, katerega še pokusil ne bodeš, a ti si domišljuješ, da si že na konju.“

(Dalje prih.)

Višja dekliška šola.

Ako bi posestnik ob deroči vodi, katera mu s svojimi razljuččenimi valovi trga kos od njegovih plodovitih njiv in travnikov, ako bi takov posestnik, pravimo, gledal s prekrizanimi rokami ta elementarni razdor, ne da bi se skušal ubraniti sili razsrjenega elementa s kaštami ali ježami, z nasipi in odbijači, tedaj bi tistega posestnika po vsej pravici imenovali skrajnje nespametnega. Taki nespametniki smo bili vse do najnovejšega časa mi Slovenci. Z mirnim očesom in z rokami navskriž smo gledali, kako so se razpenjeni valovi sovražnih vodá zaganjali v naše ozemlje, zajedali se vanje globlje in globlje in požirali lepe kosove ob naših mejah. Šele v zadnjih časih smo nekoliko popustili to skrajno brezskrbnost ter začeli resno misliti na to, kako da si zapažimo in zavarujemo svoje že tako močno razjedene in oškodovane krajine proti pogubnemu elementu. Zgradili smo si že res tudi nekoliko nasipov in branikov. Kot prevažno postojanko v tem obrambnem načrtu pa smatramo tudi ukrep občinskega

sveta Ljubljanskega, naj se otvori v lepi naši prestolnici slovenska višja dekliška šola; z iskrenim veseljem pozdravljamo ta korak, a njega velikanski pomen hočemo v sledečih vrsticah pojasniti tudi onim, ki o njem doslej niso bili prepričani.

Kako važen činitelj v življenju vsakega naroda da je ženstvo, o tem ni da bi trosili besede; saj tudi nihče ne dvomi več o tej zgodovinski resnici, katera je Slovencem krasno razjasnjena v spisu „Zgodovinske žene“ (glej Stritarjev „Zvon“ l. 1876.). Kakor o zakonski dvojici velja prisloviča, da je nje boljša polovica — ženska, tako se sme še bolj po pravici trditi, da boljša polovica vsakega naroda je njega — ženstvo. Narod naš je tudi sam uverjen o tej resnici in ji je podal lepo izrazilo, rekoč, da „žena podpira tri vogle, mož pa samo jednega.“ — Kolik da je vpliv materin za vse naše poznejše življenje, priznavajo najtemeljitejši vzgojeslovci današnjega časa, trdeč, da omislije, ki si ga pridobimo do šestega leta, je iz večine odločilno za ves poznejši naš razvitek. Instinktivno se je klanjala tej resnici celo jednoklena država špartanska, prepuščajoč dečke materam do šestega leta.

Tudi Slovenci še pri dosedanjih skromnih narodnih pridobitvah ne moremo zlepa prečislati pomoči, ki nam je vsekdar dohajala od našega ženstva; kaj li mislite, komu imamo pač zahvalo dati za naše Trubarje, Vodnike, Preširne in druge domorodne veljake? Ne-li poleg njih samih najbolj njih materam?

Toda doslej je bil naroden samo jeden del našega ženstva — kmetiško ženstvo, in ravno ta nedostatnost je bila vedno rak na našem narodnem telesu. Odtod namreč izvira ona nevesela prikazen, ki se pojavlja mej nami vse do današnjega dne, da se razumništvo pri nas ne prepораja iz samega sebe, da nima nobenega samosvojega naraščaja, ampak da se mora vedno le dopolnjevati in rekrutovati naravnost zopet iz kmetiškega jedra. Rimski plebejski prvoborilec, postavši po kurulskih službah „optimatje“, so kaj radi pozabljali plebejske svoje „brače“ ter ponujajoč se rodnemu plemstvu — patricijem — kaj radi obračali una, pa tudi jekla svitle meče proti svojim plebejskim sobratom; o njih naraščaju ni da bi govorili; ti o svojem plebejskem poreklu niso hoteli ni slišati. Ali ni sličnost mej tistimi rimskimi plebejci in našimi narodnimi prvaki očitna, da bi jo lahko z rokami prijel? Kako malo je tudi v sedanjem času narodnjakov, ki bi bili vedeli in znali zagotoviti sebi podoben „naroden“ naraščaj? Nasproti pa jih poznamo vsi one narodne prvoboritelje, katerih sinovi so se vpisavali in se še vpisujejo v nemške klube in kazine in ondí smešijo svojih roditeljev domoljubne napore; mnogo jih poznamo narodnih razumnikov, ki so pri ljudskem popisovanju zapisali za svoje kot občevalni jezik — nemški. Ne bomo jih preostro sodili, ako pomislimo, da tej mrzkosti je vzrok njih — ženstvo. Ko so se jeli Izra-

elovi potomci družiti z ajdovskimi hčera, pa so se popačili; ko ni inteligentnega ženstva narodnega, pa pogledajo naši veljaki za — „lepo Reziko nemškuto.“ „Coram foro“ so taki naši zakonski narodnjaki največji odločneži, morda tudi hudi puristi, radikalei; ali za domačim ognjiščem, mej svojimi „penati“ pa so prave narodne pokveke, ki „lepim očem“ svoje lepše polovice ali pa ljubemu miru na ljubo divanijo — nemški.

Tudi v tem obziru smo se dali prehiteti od naprednejših svojih sosedov! I Nemci i Lahi imajo že izdavná svojo narodno in v najnovjšem času tudi radikalno misleče ženstvo. Res, milo se stori Slovincu, ki pozna bedne naše razmere glede inteligentnega ženstva, ko čita o ženskih skupinah „nemško-nacionalnih“ društev. In priznati moramo, srd, pa tudi zavist se nas je polasčevala, ko smo o zadnjih istrskih izgrelih čitali, da so Lahinje izkrcajočim se avstrijskim vojakom pred noge metale svoje otroke. Toliko narodne oduševljenosti pri Lahinjah, ko se gre za to, da se malce omeji krivična preširnost njih rojakov proti Slovincem! Nasproti pa toliko narodne mlačnosti, mrtvičnosti in nezavednosti pri „inteligentnih“ Slovenkah, ko bijejo njih rojaki boj za najprvotnejše pogoje politične samosvojnosti.

Toda tudi to se skoro preobrne; tudi ženstva si ne pustimo več odtujevati, bodisi po cesarskih, bodisi po pobožnih šolah. Dajte cesarju, kar je cesarjevega, Bogu, kar je božjega, pa tudi narodu, kar je narodovega! Dovolj se je v tem obziru grešilo; dovolj naše malomarnosti! Saj smo bili res ravno s svojo malomarnostjo v ženski vzgoji podobni tistemu, ki prav pridno hiti žagati vejo, na kateri sedi! Sedaj bode konec tega narodnega harikirija!

Krika in vika, s katerim spremljajo naši nasprotniki ta modri ukrep Ljubljanskih občinskih očetov, se pa prav nič ne plašimo; prav ta krik in vik nam dokazujeta, da smo v črno zadeli; kaj pa da, sedaj se prereže našemu nemčurstvu glavna žila dovodnica, po kateri je dobivalo največ redilne in krepilne moči — iz renegatskega naraščaja naše inteligencije. Odslej pa ne bode več tako! Odslej bodete vi, narodni kapitalisti, trgovci, uradniki, odvetniki, profesorji, učitelji itd. svoje hčerke pošiljali v višjo dekliško šolo; zlasti tudi vi, ki bivate v slovenskih pokrajinah, ob periferiji, bodete porabljali to novo priliko z veseljem, z zavednim prepričanjem in ponosom, dobro vedoč, da po vaših hčerkah prešine nov duh tudi najskrajnejše kote in rte slovenskega ozemlja. Toda, slovenski narodnjaki, pravi in ponarejeni, ta šola bo za vas nekako poskusilo! Odslej ne bo več veljal izgovor, da nimate kam dece pošiljati nego v nemške šole, kjer se vam iznenarode. Sedaj bo možna kontrola, in nezveste svoje rojake bomo lahko proskribovali, kažoč nanje:

„Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto!“

Beli Ljubljani pa bode višja dekliška šola še bolj osvetlila lice; v ponos ji bo in čast in tudi v — korist. Ne da bi bili prehitroupni in presangvinični; toda že dosedanje dekliške učilnice Ljubljanske, dasi pomankljive, ali vendar vse prenapolnjene, dajo nam nado, da višja dekliška šola ne bo stradala gojenk in da — to bodi povedano onim filistrom in lokalnim patrijotom mej Ljubljanskimi meščani, ki niso voljni ni beliča privoščiti takemu zavodu — gotovo dojde po tem novem zavodu marsikak grošček v žep — Ljubljanskim gospodinjam.

Z oduševljenostjo pa pozdravijo višjo dekliško šolo vsi Slovenci „dobre volje“, ki so si navzlic materijalistični struji današnjega časa ohranili še nekoliko idejalizma, ki so uverjeni, da nam je živo potreba duševnega sredotočja, da tudi nam treba — „si parva licet componere magnis“ — svojega Pariza ali Prage ali vsaj Zagreba; in do takega dostojanstva se pomakne Ljubljana gotovo za nemajhen korak baš po — višji dekliški šoli. Vsaj gléde na mnoga nje izobraževališča bode o njej odslej možno reči z Goethejem — *mutatis mutandis* —

„Mein Laibach lob' ich mir; es ist ein klein Paris und bildet seine Leute.“

S. N.

K šolski higijeni.

(Dr. Iv. Borštnik.)

IV.

(Dalje.)

Vedno ožji je krog. Vedno bolj se bližamo dušnim delavnostim in če bi moral imeti ta članek naslov, pristojal bi mu morda „o higijeni pouka“. Iz prejšnjih člankov je razvidno, da moramo zahtevati, da se pouk vrši kolikor mogoče pred glavno jedjo, t. j. dopoldan, v večih mestih je čas za to do 3. ure popoldne, radi drugih uradnih razmer in navad. Doma naj se učenje popolnoma opusti in te zahteve bi bil, če bi otrok sploh nobene knjige doma ne imel in vse v šoli pustil, kako drugače bi se otroci odpočili na poti domov, prosti vseh skrbij, s kakim veseljem in tekom bi zavžili svojo jed: tako pa naloga, učenje na pamet, sto skrbi, ki kradejo otroku leta brezskrbne mladosti. Vidi se, kot da bi mi ne hoteli imeti več mladine mej sabo. Jutranje ure naj bi se porabile za šolsko učenje! Marsikdo maje z glavo — zjutraj ob 5. ali 6. uri v šolo —? Spremenilo se je že marsikaj. Če otrok skače in se ne uči, ni to lenoba; otroku se ne sme napačnih pojmov vcepiti! Kdor se v šoli prej navadi svojo nalogo, naj ima priliko po svoji želji in svoji sposobnosti

Beli Ljubljani pa bode višja dekliška šola še bolj osvetlila lice; v ponos ji bo in čast in tudi v — korist. Ne da bi bili prehitroupni in presangvinični; toda že dosedanje dekliške učilnice Ljubljanske, dasi pomankljive, ali vendar vse prenapolnjene, dajo nam nado, da višja dekliška šola ne bo stradala gojenk in da — to bodi povedano onim filistrom in lokalnim patrijotom mej Ljubljanskimi meščani, ki niso voljni ni beliča privoščiti takemu zavodu — gotovo dojde po tem novem zavodu marsikak grošček v žep — Ljubljanskim gospodinjam.

Z oduševljenostjo pa pozdravijo višjo dekliško šolo vsi Slovenci „dobre volje“, ki so si navzlic materijalistični struji današnjega časa ohranili še nekoliko idejalizma, ki so uverjeni, da nam je živo potreba duševnega sredotočja, da tudi nam treba — „si parva licet componere magnis“ — svojega Pariza ali Prage ali vsaj Zagreba; in do takega dostojanstva se pomakne Ljubljana gotovo za nemajhen korak baš po — višji dekliški šoli. Vsaj gléde na mnoga nje izobraževališča bode o njej odslej možno reči z Goethejem — *mutatis mutandis* —

„Mein Laibach lob' ich mir; es ist ein klein Paris und bildet seine Leute.“

S. N.

K šolski higijeni.

(Dr. Iv. Borštnik.)

IV.

(Dalje.)

Vedno ožji je krog. Vedno bolj se bližamo dušnim delavnostim in če bi moral imeti ta članek naslov, pristojal bi mu morda „o higijeni pouka“. Iz prejšnjih člankov je razvidno, da moramo zahtevati, da se pouk vrši kolikor mogoče pred glavno jedjo, t. j. dopoldan, v večih mestih je čas za to do 3. ure popoldne, radi drugih uradnih razmer in navad. Doma naj se učenje popolnoma opusti in te zahteve bi bil, če bi otrok sploh nobene knjige doma ne imel in vse v šoli pustil, kako drugače bi se otroci odpočili na poti domov, prosti vseh skrbij, s kakim veseljem in tekom bi zavžili svojo jed: tako pa naloga, učenje na pamet, sto skrbi, ki kradejo otroku leta brezskrbne mladosti. Vidi se, kot da bi mi ne hoteli imeti več mladine mej sabo. Jutranje ure naj bi se porabile za šolsko učenje! Marsikdo maje z glavo — zjutraj ob 5. ali 6. uri v šolo —? Spremenilo se je že marsikaj. Če otrok skače in se ne uči, ni to lenoba; otroku se ne sme napačnih pojmov vcepiti! Kdor se v šoli prej navadi svojo nalogo, naj ima priliko po svoji želji in svoji sposobnosti

uglobiti se z drugimi učnimi pripomočki (knjigami) i. dr. po navodilu učitelja v dotično stvar. Prost čas naj bo dovelj obsežen, da more vsakdo negovati svoje posebne sposobnosti, godbo i. dr. Prvo je, da morajo otroci v zračni sobi dovelj dolgo spati, da nadomeste zrabljene možganske tvarine. Za meščane so velike važnosti skupni pogosti izleti v vsakdanjih oblekah, da morejo otroci prostost vporabiti ne v škodo žepa starišev, kot se rado zgodi pri takoimenovanih paradeizletih; za počitnice so velike važnosti otroške kolonije, o čemur priča vaganje otrok pred odhodom in po dohodu domov. Telovadba se ne sme kratiti na noben način; če se bi morala kratiti telovadba, naj se raje drug predmet, ki ga je manj ali nič škoda. Telovadba ne sme biti dolgočasna nego zabavna, pikantno jed laže prebavimo, in pri telovadbi otrok še vedeti ne sme, da je v šoli. Pospešuje naj se drsanje, kopanje, borenje, ples v srednjih šolah. Glede zadnje točke je treba še precej napredka ne le v narodu, tudi v učiteljih, da se bodo nazadnje vendar upali vstaviti pri konferencah zahtevam ultramontanskih učiteljev in hipokritov. Tipično za slovenske razmere je, da se zabranjuje v najviših razredih višje ljubljanske gimnazije ples in se tolaži dijaštvo, češ, da to lahko potem stori v visokih šolah! Kot da tu ne bi imeli drugega dela ljudje! Ti hinavci, in vzgojevatelji hinavcev!

V ta odstavek spada tudi psihično strahovanje otrok, razna pretenja, živa slikanja slabih nasledkov njih šolskih napak in vsako drugo pretiravanje; otrok je že sam na sebi rahločuten in če to otročjo lastnost še vzgajamo preko mere in brez vse koristi tako n. pr. z opisovanjem „groze“ smrti, pekla in druge take šarlatanerije, se ne čudimo, če je toliko histerije in neurastenije na svetu. Slabo bi bilo za moralo, če bi se ne dala po drugi poti vzgojiti v otroku in če bi jo bilo treba še le s pokvarjenjem zdravja kupiti. Če se lahko vernost pri takem razjedajočem početju dobro počuti in gotovim krogom ugaja, zaradi tega še ne smemo pustiti, da se v to zlorabi naša šola, ki ima namen bistriti um, ne pa mešati ga. To vse in sploh vsako nenaravno vzbujanje domišljije, kakor tudi preje omenjene prekomerne kazni in grozenja so vzrok „strahu“, dovelj znanemu občutku ne le pri mladini ampak posledki se čutijo celo življenje! Tak je vspeh popraševanja psihologa Binet-a po raznih institutih in šolah, kakor ga on priobčuje v drugem zvezku, prav za prav poštenu knjigi nad 1000 strani, „l'année psychologique 1895**“, in kot tu, pričakovati je tudi drugod v odgoji še lepih vspehov od fizijologije in naravoznanstva sploh. Strah ni v razmerji z inteligenco otroka, pač pa v razmerji z domišljijo. Strah je trikrat bolj razširjen mej deklet, kakor mej dečki! Strah je skoro najbolj nalezljiv občutek (smeh je tudi nalezljiv, skoro v isti

*) Felix Alcan, Paris, c. 5 fr. (znana založna knjigarna franc. modroslovnih del.)

meri). Prestrašeno in preplašeno bitje je v duševnem delovanju iz ravnovesja; njega duševen položaj ni več stabilen ampak labilen; vsako nesmisel verjame, tim raje, čim večji je, in s tem strah onemogoči vsak resen duševen napredek, pospešuje vraže in čudeže, pri vsem tem pa slabi zdravje, ker je dušno delovanje vedno napeto in celo v spanji se možgani ne odpočijejo od uničujočega dela, po dnevu pa se prikažejo halucinacije, kot smo jih navajeni gledati v norišnici — dovelj da se odpravi vsak nepotreben psihičen afekt iz šole in da se strogo nadzorujejo mistične stroke, dokler se ne morejo odpraviti z učnega reda. Dekleta, došla iz nekaterih samostanskih šol, so prava slika te duševne prostitucije!

V.

Prav razširjeno je mnenje mej našim kmečkim ljudstvom, da so nekatere bolezni, katere mora človek preboleti, da se mu sčisti kri, če hoče, da je zdrav čez leta; jedna tacihi bolezni so ošpice. Sicer je pa isto naziranje o tej in o drugih takozvanih otročjih boleznih tudi v mestnem prebivalstvu, saj je vendar znano, da so v mnogih stvareh ravno meščani kaj okorni gledé mislij v primeri s kmetom. V vsem je videti, kot da bi ljudski napredek gledé tacihi bolezni in sokov ne bil posebno velik izza dobe Hipokrata! Nič čudnega: toliko otrok zbolí na teh boleznih, da se je počelo smatrati kot izjemo, če kak otrok ne zbolí in od todí ta človeška logika, da so te bolezni dobrodejne človeškemu zdravju. Nepotrebno, mislim, bi bilo dokazovati bralcem slabost teh nazorov. Vsaka bolezen, vsako škodovanje normalnega, fiziologičnega delovanja organizma, pa naj je še tako mala, kratka in neznatna bolezen, pripravi organizem za korak bliže svojemu koncu, pospeši degeneracijo celega organizma ali pa samo njegovih delov, kot jo vidimo naravno nastopati v starosti, in pripravi dotični organ, ki je zbolel ali pa celo truplo manj sposobno za boj proti raznim sovražnikom, ki napadajo človeka dan in noč, uro za uro! Koliko milijonov malih organizmov dihamo mi tudi v našem najčistejšem zraku v sebe vsaki čas in kako malo število njih se vseli za stalno v našem životu v primeri z nebrom onih, katerim so se celice človeškega života ubranile, pa naj si bodo to uže celice v pljučah ali v želodecu, povsodi boj za življenje, boj za obstanek! Ta boj spada k fiziologičnim opraviom celic živalskega organizma; one morajo sprejeti ta boj v prvem trenutku, ko so postale iz drugih celic, ga morajo bojevati cel čas, do svojega konca, do svoje smrti, toliko časa, da ne podležejo v tem boju, kar se mora zgoditi prej ali slej, gotovo pa toliko preje, če jim orožje, ki jim ga je narava dala seboj v življenje, oslabi ali je poškodovano. In če so celice človeškega života pojedini možje v tem boju, so organi (skupine celic z istimi

dolžnostmi, pljuča za dihanje, možgani za duševno delovanje i. dr.) pojedini polki, ki grejo v boj za obstanek z istim trenutkom, ko so začeli svoje delovanje v celem organizmu, in če isto primeru nadaljujemo, je človeški život velika armada, ki se bojuje zdaj proti pojedinim celicam, zdaj proti večjim četam: cela guerilla-vojska! Res, jako zabaven pogled — vedno bojevanje, toliko časa, da gledalec sam ne podleže v tem boju, in to se zgodi toliko preje, če so celice ali organi že oslabei, tako kot vsak vojskovodja vé, da mu bo s sestradano in potrto armado težko zmagati sovražnika, ki bi ga pod drugimi razmerami, če bi bila njegova vojska čila, potolkel na mah. Varovati se je tedaj treba vsake bolezni, ker vsaka sestrada in razoroži celice našega organizma in cel organizem, katerega se potem bolezen „prime“, kakor pravi lepo ljudska beseda, mej tem ko se ji zdrav in čvrst organizem ustavi, ustavi vsaj za trenotek, začasno.

Potrebnost pa je, da se opomni, da je šola navadno nasad, od koder se širi bolezen, ne samo na pojedine obiskovalce šole, ampak, kar je huje, na brate in sestre, ki so doma, ki še ne obiskujejo šole, ki so še mali in slabi in radi tega toliko preje padejo v boju, podležejo bolezni; še huje pa je, da so med temi tako zvanimi otročji boleznimi nekatere jako nevarne direktno za življenje. Omenim naj tu škrlatico, katere provzročitelj je jako žilav in spada najbrž med gljivice; dalje davico, katere kontagij je znani Löfflerjev difterijni bacil, tudi jako čvrst, tako da ga še precej visoka temperatura ne more vničiti i. t. d. — cela kopa bolezni, sami več ali manj znani sovražniki, proti katerim se brezobzirno napredujoče človeštvo z vedno boljšim uspehom bojuje. Če nastavimo poprečno mortaliteto pri škrlatici z 12⁰o, je dovolj, da uvažujemo njeno nevarnost, posebno ker zdaj ne živimo v časih, da bi se ljudje udali v božjo voljo in umirali v najlepših letih ter nam tako dali priliko računati z višjo umrljivostjo. Država, človeška družba je spoznala, da je zdravje največji kapital in tega ona varuje na razne načine in gotovo ne najmanj s tem, da se širi med narod omika, spoznanje narave in položaja človeka v tej naravi, katere člen je on, kateri se mora proti nji boriti z jedno roko, z drugo pa jo bolj kot mogoče izkoriščati in ni dvoma, da se splošno zdravje še zboljša s tem, da prodere v narod spoznanje tega dvojnega boja za obstanek tudi v zdravstvenem oziru. Moram pa omeniti še jedne bolezni, katera je nalezljiva in posebno v zimskih mesecih precej razširjena, namreč t. j. nalezljivi ali oslovski kašelj (tussis convulsiva); tudi ta bolezen spada med tiste, ki človeka samo jedenkrat napadejo, ergo, prehitra logika, otrok mora jedenkrat to preboleti! Popolnoma napačno! Če že ni bolezen tako nevarna za smrt kot n. pr. je omenjena pri škrlatici (mortal. ca. 6⁰o), je nevarna za otročji organizem iz raznih vzrokov in taki otroci navadno pri vsej skrbi in

negovanju, pri najboljši hrani v par mesecih tako shujšajo vsled vednega natezanja njih moči pri kašlju, vsled slabega spanja i. t. d., da zadostuje najmanj naval na njih organizem, da slednji podleže in tako vidimo, da se le prerada loti tacihi otrok jetika in kaj je ta bolezen za organizem, sklepa lahko vsakdo, če zvé, da $\frac{1}{7}$ vseh ljudij pomrje na tej bacilerni bolezni. Omejiti je treba tedaj kašelj že v začetkih, odstraniti otroke iz šole in jih izročiti zdravniški oskrbi še v času, ko se čutijo otroci kljub nahodu, hripavosti in solznim očem še sposobnimi za šolo. Ko pa zatečejo oči in začne mučiti vedno huje kašelj otroka, v navalih trajajočih po več minut, ostane otrok navadno sam iz šole in bolezen se je v njenem nadaljnjem razvoju pomaknila učitelju izpred oči; potem je zdravnik, ki se za njo zanima in mati, ki prečuje cele noči, držeč glavo malega bolnika v svojih rokah, ko ga prime kašelj. Na vsak način tedaj težka, neprijetna bolezen.

(Dalje prih.)

Naši dopisi.

„Die Lehrer müssen zu leben haben, und nicht wie die lasttragenden Esel nach einer Reihe ermattender Stunden von Dornen und Disteln sich nähren.“ —

Z Goriškega.

Herder.

Tako je pisal Herder, znamenit pisatelj in klasik. Te njegove besede so baš nalašč spisane za sedanje dobo, dobo učiteljskih lamentacij. Vse te besede ukajo na borne učiteljske plače. Da so res borne, o tem že lajki govoré. Zaradi tega treba je učiteljstvu pomagati, ako se ga hoče rešiti slabega neznosnega stanja. Zahteve učiteljstva je treba upoštevati; učiteljstvu je treba pomagati. Razmere v učiteljskem stanu so zares žalostne; učitelji se morajo boriti s postranskimi zaslužki, ako hočejo živeti in deloma izhajati. Nekoj učitelji, in teh je velika večina, so orglavci, občinski tajniki, pisarji pri cestnih odborih itd., da si pomagajo v svojem gmotnem stanu. In še takó komaj zivotarijo. —

Čudom smo se čudili temu, kar smo te dni doznali. Čujte in strmite! Deželni šolski svet goriški je v svoji seji v 18. dan vel. travna t. l. sklenil, da noben učitelj ne sme več biti od 1. prosinca 1897. naprej občinski tajnik, ker „učiteljski stan zahteva čelaga moža“ in učitelj zbog mnogega dela se ne more še s postranskimi zaslužki pečati. Torej sedaj zgubé učitelji od novega leta naprej še iste postranske zaslužke. Ta je lepa! Mi se čudimo temu sklepu in mislimo, zakaj bi priden in vesten učitelj, ki natančno spolnuje svojo učiteljsko dolžnost, ne smel si še posebe kaj zaslužiti? Saj je učiteljska plača tako majhna, da ni mogoče izhajati. Še profesorji in uradniki v mestu si iščejo postranskih zaslužkov, a borni učitelj bi tega ne smel?! Ako postane ta ukrep istina, naj pa deželni šolski svet blagovoli delovati v to, da se učiteljske plače povišajo, da bomo lahko izhajali brez postranskega zaslužka, kajti § 55. šolske postave z dné 14. vel. travna 1869. l. pravi: „Najmanjši prijemki, izpod katerih ne sme nobena šolska občina na niže iti, naj bodo odmerjeni tako, da učitelji, neprimorani truditi se s postranskimi deli, lahko vso svojo moč na svoj poklic obračajo, in da je učiteljem še tudi mogoče, svojo rodovino živiti primerno okolnostim dotičnega kraja“. — Ako tedaj po-

negovanju, pri najboljši hrani v par mesecih tako shujšajo vsled vednega natezanja njih moči pri kašlju, vsled slabega spanja i. t. d., da zadostuje najmanjši naval na njih organizem, da slednji podleže in tako vidimo, da se le prerada loti tacihi otrok jetika in kaj je ta bolezen za organizem, sklepa lahko vsakdo, če zvé, da $\frac{1}{7}$ vseh ljudij pomrje na tej bacilerni bolezni. Omejiti je treba tedaj kašelj že v začetkih, odstraniti otroke iz šole in jih izročiti zdravniški oskrbi še v času, ko se čutijo otroci kljub nahodu, hripavosti in solznim očem še sposobnimi za šolo. Ko pa zatečejo oči in začne mučiti vedno huje kašelj otroka, v navalih trajajočih po več minut, ostane otrok navadno sam iz šole in bolezen se je v njenem nadaljnjem razvoju pomaknila učitelju izpred oči; potem je zdravnik, ki se za njo zanima in mati, ki prečuje cele noči, držeč glavo malega bolnika v svojih rokah, ko ga prime kašelj. Na vsak način tedaj težka, neprijetna bolezen.

(Dalje prih.)

Naši dopisi.

„Die Lehrer müssen zu leben haben, und nicht wie die lasttragenden Esel nach einer Reihe ermattender Stunden von Dornen und Disteln sich nähren.“ —

Z Goriškega.

Herder.

Tako je pisal Herder, znamenit pisatelj in klasik. Te njegove besede so baš nalašč spisane za sedanje dobo, dobo učiteljskih lamentacij. Vse te besede ukajo na borne učiteljske plače. Da so res borne, o tem že lajki govoré. Zaradi tega treba je učiteljstvu pomagati, ako se ga hoče rešiti slabega neznosnega stanja. Zahteve učiteljstva je treba upoštevati; učiteljstvu je treba pomagati. Razmere v učiteljskem stanu so zares žalostne; učitelji se morajo boriti s postranskimi zaslužki, ako hočejo živeti in deloma izhajati. Nekoj učitelji, in teh je velika večina, so orglavci, občinski tajniki, pisarji pri cestnih odborih itd., da si pomagajo v svojem gmotnem stanu. In še takó komaj zivotarijo. —

Čudom smo se čudili temu, kar smo te dni doznali. Čujte in strmite! Deželni šolski svet goriški je v svoji seji v 18. dan vel. travna t. l. sklenil, da noben učitelj ne sme več biti od 1. prosinca 1897. naprej občinski tajnik, ker „učiteljski stan zahteva čelga moža“ in učitelj zbog mnogega dela se ne more še s postranskimi zaslužki pečati. Torej sedaj zgubé učitelji od novega leta naprej še iste postranske zaslužke. Ta je lepa! Mi se čudimo temu sklepu in mislimo, zakaj bi priden in vesten učitelj, ki natančno spolnuje svojo učiteljsko dolžnost, ne smel si še posebe kaj zaslužiti? Saj je učiteljska plača tako majhna, da ni mogoče izhajati. Še profesorji in uradniki v mestu si iščejo postranskih zaslužkov, a borni učitelj bi tega ne smel?! Ako postane ta ukrep istina, naj pa deželni šolski svet blagovoli delovati v to, da se učiteljske plače povišajo, da bomo lahko izhajali brez postranskega zaslužka, kajti § 55. šolske postave z dné 14. vel. travna 1869. l. pravi: „Najmanjši prijemki, izpod katerih ne sme nobena šolska občina na niže iti, naj bodo odmerjeni tako, da učitelji, neprimorani truditi se s postranskimi deli, lahko vso svojo moč na svoj poklic obračajo, in da je učiteljem še tudi mogoče, svojo rodovino živiti primerno okolnostim dotičnega kraja“. — Ako tedaj po-

trebuje učiteljski stan „celega moža“, naj se mu tudi da tako plačo, da bode „cela plača“ in ne polovičarska. Deželni šolski svet naj tedaj pri dež. zboru upliva v to, da se nam plače razmeroma povišajo, potem lahko pustimo postranske dohodke, inace bi pa morale naše družine še bolj stradati. Herder je jako obžaloval, da so učitelji razmeroma slabo plačani. Zato je uplival pri vladi, da so se že takrat plače povišale. Nekoč je Herder v svojem govoru rekel: „Der Staat muss der Schule die Aufmerksamkeit schenken, die ihr als der wichtigsten Angelegenheit des Staates, durch welche seine künftigen Bürger und Diener in allen Ständen gebildet werden sollen, gebührt. Was hilft ihnen alle salomonische Weisheit, wenn sie bei Misswachs oder einem theueren Jahr Gefahr laufen, mit Weib und Kindern zu verhungern?“ — Tako je govoril Herder. In te besede naj veljajo tudi sedaj. — Učiteljstvo trpi veliko pomanjkanje in sedaj se jim še postranski zaslužki prepovedujejo. Upamo, da visoki deželni šolski svet ta sklep uniči vsaj do časa, ko se nam plače zboljšajo*).

Dokler se to ne zgodi, pa delujmo „viribus unitis“ za zboljšanje plač. Zadosti časa že beračimo; to beračenje škoduje že učiteljskemu ugledu. Zadnji čas je, da se stanu, ki se peča z odgojo mladine, iz kojega prihajajo bodoči državljani, pripomore k boljšemu gmotnemu stanju. Vsak zna, kako težak je učiteljski stan; koliko sitnostij in nadlog ima prestajati učitelj, ki vestno spolnuje svoje stanovske dolžnosti, in vse to za malo plačilo. Zato vedno trdimo in bodemo trdili, da se nam mora pomagati. Merodajne oblasti tudi spoznavajo naše terjatve; one imajo resno voljo nam pomagati, pa marsikaj je, kar nam dela ovire. Povsod se povdarjajo slabe finančne razmere, t. j.: dežela ne more, ima slabe dohodke in velike stroške; tedaj potrpite, s časom bode se pomagalo.

Res je tako, pa vkljub slabim finančnim razmeram se je vendar za uradnike, ki so manj potrebni kakor mi, mnogo storilo. Vsem — od najnižjega do najvišjega — je pomagano. Tudi njih udove bodo zdatno preskrbljene. Ako se je za uradnike toliko storilo, zakaj se za nas toliko odlaga?! Ali ni morda znano, da ravno učiteljski stan postavlja podlago drugim stanovom?! —

Mi učitelji smo, kakor bi rekel Stritar „preveč potrpežljivi osli“. Očitajo nam, da preveč kričimo, a jaz mislim, da preveč molčimo. Poglejmo uradnike. Ali so oni molčali? Ne, niso molčali, ampak kričali so na polna usta. Predno so prišli do zboljšanja plač, so povsod javno nastopali, zborovali so, v velikih masah so odločno zahtevali zboljšanja plač. To se je posebno videlo v glavnih mestih, kjer se je zborovalo. Tam so oni objavljali svoje želje, dokazovali svoje slabo stanje in sestavljali so razne peticije in vloge polagali vladi. Ti impozantni nastopi, prošnje tisočev uradnikov itd. so pomagali. — K temu je tudi dosti pomagalo časnikarstvo, kajti člankov o zboljšanju plač je kar mrgolelo po časopisih vseh barv. Tako naj nastopa tudi učiteljstvo. Tudi mi nastopajmo korporativno v masah ter terjajmo, kar nam pristoji. Pa ne nastopajmo posamezno tu in tam, ampak povsod ob istem času v naših pokrajinah. Lep začetek so naredili Štajerci, kajti 26. vel. travna t. l. so imeli shod v Gradcu, katerega se je udeležilo velikansko število učiteljev in učiteljic. Tam se je poudarjalo, da 2000 štajerskih učiteljev ne samo prosijo, ampak zahtevajo, da se jim pomaga. Rekli so, da pri volitvah ne bodo več marali za poslance, ki le obljubujejo, a svojih obljub ne izpolnjujejo.

Tako postopanje mora imponovati in največje naše nasprotnike prepričati, da imamo pravo — in da se nam mora pomagati. Deželni zbori spoznavajo naše težnje in konečno se ugodno rešijo naše prošnje. Ozirajo se na tisoče prosilcev, ki prosijo to, kar jim tiče že po postavi (Glej § 55. postavbe z dne 14. vel. travna 1869.) in pravici, mora

*) Dvomimo, da je slovenski zastopnik pritrdil temu predlogu, ozir. sklepu. Tudi učiteljska zastopnika sta težko (ne, lahko! Ur.) molčala. In ako sta molčala, ne poznata razmer ljudskošolskega učitelja. Ona dva sta ravnatelja srednje šole. Trebalo bi v dež. šol. svetu tudi zastopnika ljudskih šol, kakor je v kranjskem in koroškem dež. šolskem svetu. Tudi ljudska šola naj ima v dež. šol. svetu svojega zastopnika, in sicer jednega mi, jednega srednje šole, a ne oni dva in mi nobenega. — Pis.)

železna vrata prebiti. Kakor je država našla vire, da je uradnikom pomagala, ravno tako se bodo pri nas našli viri za učiteljstvo. —

Na to naj se ozira naša učiteljska „zaveza“; tam naj se vse ukrene, da se nam ugodi.

„Zaveza“ naj pokaže s tem svojo moč in veljavo; hvaležen bi ji bil vsak učitelj in vsaka učiteljica. S tem bi se med nami še bolj ukoreninila bratovska ljubav in zavest ter s pomnoženimi močmi bi delovali „viribus unitis“ v korist in napredek našega šolstva. —

Konečno se toplo priporočimo našim poslancem, da nam pripomorejo do bolj-
ših časov.

Kant, nemški filozof, piše: „Behandle die andern so, wie du von ihnen behandelt sein willst. Handle uneigennützig, vernunftgemäss“. Tako naj se z nami postopa in mi gotovo ne bomo — nehvaležni, kajti „Undank ist der Stempel der Gemeinheit“, rekel je isti — Kant. —

Sklepam z besedami veleuma Herderja: „Die Lehrer müssen zu leben haben, und nicht wie die lasttragenden Esel nach einer Reihe ermattender Stunden von Dornen und Disteln sich nähren“. „S.“

Iz logaškega okraja, dne 10. mal. srpana. (Okrajna učiteljska konferencija in glavno zborovanje društva učiteljev in šolskih prijateljev v Dol. Logatcu). „Priporočam se za konferenčno poročilo, prosim pa, prav ob kratkem, ker sem v velikej zadregi s prostorom.“ Takó ste mi pisali gosp. urednik. No obširno Vam itak ne morem pisati, ker prvič ni časa, drugič nisem si vtegnil pri konferenciji delati beležek. — Razen dveh učnih močij, bili so zbrani pri okrajni učiteljski konferenciji, ki je pričela ob 9. uri zjutraj, vsi učitelji in učiteljice našega okraja. Proti koncu seje nas je počastil tudi uradnik okr. glav., gosp. Hofbauer. Nagovor predsednikov (g. nadz. Thume) je bil presrčen. Namestnikom si je g. nadzornik izvolil g. nadučitelja Repiča. Zapisnikarja sta bila g. Pin in gđe. Förderansberg. Poročilo nadzornikovo je bilo spretno; svedočilo je, da je mož na pedagogičnem polju doma. O podrobnem učnem načrtu iz spisja v ljudske šoli so govorili (oziroma brali referate) gg.: Likozar (za enorazrednice), Punčuh (za dvorazrednice), Božič Leopold (za trirazrednice), Turk (za štirirazrednice) in Novak (za petrazrednice). Po mojem mnenju sta jo najpraktičneje pogodila gg. Božič in Turk. Obveljal je končni nasvêt g. Šege, da naj se izvoli enketa, ki te referate prouči, na njih podlagi sestavi nov načrt ter ga da hektografirat. Ta načrt se potem pošlje vsem šolskim vodstvom, in sicer vsaj dva meseca pred prihodnjo okrajno učiteljsko konferencijo, to pa zato, da ga učitelji dobro premislijo in prouče. Ob prihodnji učiteljski konferenciji pa pride ta predmet zopet na dnevni red. Načrt, ki se sestavi ob tej priliki, pošlje se naposled velesl. c. kr. dež. šol. svetu v potrjenje. V to enketo je bilo zbranih 5 gospodov, katere je nasvetoval g. Leban. — Gledé drugih točk naj omenim le to, da je konf. sklenila namesto „Gartenlaube“ naročiti knjige družbe sv. Mohorja. — V stalni odbor se je volilo po listkih; prišlo je celó do ožje volitve. Dva uda sta stara, trije novi. — Omeniti moram tudi, da je bivša naša tovarišica, gđe. Olga Gasperin, učiteljica v Kostanjevici, telegrafično pozdravila naš zbor. Bog jo živi!

Po okrajni učiteljski konferenciji je takoj zborovalo naše učiteljsko društvo pod vodstvom g. predsednika nadučitelja Benedeka. Vspored je bil ta-le: 1.) Nagovor predsednikov. 2.) Poročilo o delovanju v preteklem letu. 3.) Poročilo blagajnikovo. 4.) Nasveti in želje. 5.) Volitev odbora. 6.) Volitev delegatov za glavno zborovanje „Zaveza“. Vse te točke so se vršile z mrzlično hitrostjo druga za drugo, tako da smo bili ob 1. uri popoldne že pri kraju z obema zborovanjema. Poročila so se vzela na znanje ter volili zopet stari odborniki.

Po zborovanju smo se zbrali pri „banketu“ v gostilni g. Arka, kjer smo bili vrlo dobro postreženi. Toda prave živahnosti ni bilo med nami. Bile sta le dve napitnici;

prvo je izustil gosp. Leopold Božić g. nadzorniku, drugo g. Leban „zastopniku vlade“, g. Hofbauer-ju. Zapela se je pač kaka pestuica, brez prejšnje priprave, zato tudi ne Bog ve, kako dovršeno. Sploh pa se vidi in čuti, da Ribnikarja ni več med nami! Kot neko posebnost zabležim, da smo imeli med sabo tudi dva kolesarja, g. Likarja iz Grahovega in gosta g. Novaka iz Brezovice. Zabili tudi nismo učiteljskega konvikta za kateri se je nabralo, če sem prav poučen, 35 K. Luciluis.

Vestnik.

Ministerski predsednik grof Badeni v Ljubljani. Željno pričakovani gost, ministerski predsednik grof Badeni, se je mudil dné 4. t. m. v ozidju našega mesta. Ljubljana je njemu na čast oblekla praznično obleko. Nebroj zastav je pričal ministerskemu predsedniku, da se je prebivalstvo stolnega mesta veselilo njegovega prihoda in da mu je hotelo na slovesen način izkazati svoje priznanje in svojo zahvalo za doslej izkazano naklonjenost in dobrohotnost. Ministerski predsednik je Ljubljani z dejanji dokazal svojo blagohotnost in zato se je vse prebivalstvo zjediniло v to, da mu izrazi svojo hvaležnost. Pokazal je tudi, da mu je močno pri srcu tudi ljudsko šolstvo. Obiskal je vzgledno zgrajeno prvo mestno deško petrazrednico na Ledini, kjer so ga pričakovali gg. okrajni šolski nadzornik prof. Levec, voditelj Maier in mestni nadinžener Duffé. Grof Badeni si je ogledal šolsko poslopje, telovadnico, nadučiteljevo pisarno, knjižnico, šolski vrt itd. Kazal je veliko zanimanje za mestno ljudsko šolstvo in g. nadzornik Levec mu je moral natanko razložiti, kako je osnovano vse ljudsko šolstvo v Ljubljani, kakšni so učni vspehi in šolsko obiskovanje. Zlasti se je čudil, da ima Ljubljana več šolo-obiskujočih nego šolo-obveznih otrok. Zanimal se je tudi za uredbo tukajšnjih c. kr. vadnic in učiteljšč ter vprašal, koliko učiteljskih kandidatov je letos dovršilo učiteljšče in kam pojdejo v službo. Prof. Levec mu je odgovoril, da večina učiteljskih kandidatov odide na Štajersko, ker so tam učitelji bolje plačani. Tudi šolsko poslopje in njega lepa oprava je naredila na ministerskega predsednika najboljši vtisek. Po četrturnem razgovoru se je grof Badeni prijazno poslovil od navzočih gospodov. Ministerski predsednik si je ogledal tudi realko in gimnazijsko poslopje ter priznal nujno potrebo, da se čim prej zgradi novo gimnazijsko poslopje ter obljubil, da se bodo v tem smislu kmalu storili potrebni koraki.

Cesar Franc Jožefova ustanova za učiteljske sirote na Kranjskem: G. Josip Turk, nadučitelj v D. Logatcu, 2 gld.; g. Al. Pin, učitelj v D. Logatcu, 1 gld.; g. Viljem Gebauer, nadučitelj v Šmarjeti na Dolenjskem, za II. polovico t. l. 1-80 gld.; gospod Traven Jožef, učitelj v Naklem, „v spomin na njegovo štiridesetletno službovanje“ 100 goldinarjev. Vsa čast in slava uzornemu tovarišu, ki ima vedno*) odprte roke in srce za uboge učiteljske sirote! Bog mu povrni stotero! Tovariši! Kje tak je še med nami? Vzglejmo se nad njim ter posnemajmo ga vsak po svojih močeh! V spodbudo bodi ta naš tovariš posebno vam, tovariši, ki do danes še niti vinarja niste darovali za „ustanovo“ — za naše sirote. Res je, da so naše plače zelo nizke, vendar, kdor ima srce na pravem mestu, par novcev na leto že še utrpi. V tolažbo naj bodo vsakomur izmed nas svetopisemske besede: „Blagor usmiljenim, ker usmiljenje bodo dosegli! Gosp. Ivan Pokorn, učitelj v Horjulu za tekoče leto 2-40 gld.; gđc. Majer Marijana, učiteljica v Karpanu (Istra) za 1. polletje t. l. 2-40 gld.; g. Levičnik Jožef, učitelj v Železnikih 1 gld.

Učiteljski konvikt: G. Franc Koy, trgovec v Travniku, nabral v mali družbi v Dragi 5 K; g. Josip Petkovšek, učitelj v Velešovem, 2 K; čisti dohodek veselice učiteljstva Postojinske šole z dné 1. mal. srpana t. l. 100 K. Bodi ta šola, oziroma učiteljstvo v vzgled in posnemanje vsem večrazrednicam! G. Andrej Šest, c. kr. okrajni šolski nadzornik v Krškem, nabral v dan okrajne konferencije v Krškem 29 K; gosp. Bernard Andoljšek, učitelj v Dragi 10 K, katere je daroval č. g. Rade Vlaisić, župnik v Prezidu; g. Miško Kosec, učitelj v Žabnici, nabral pri okrajni učiteljski konferenciji v Trzinu dné 29. mal. srpana 46 K; gđc. Kristina Schuller nabrala pri okrajni učiteljski konferenciji v Zasipu (radovljski okraj) dné 30. mal. srpana 30 K; pri okrajni učiteljski konferenciji litljskega okraja se je nabralo 24 K 40 h; (10 K je

*) Kakor znano, je daroval ta vrli naš tovariš lansko leto za „konvikt“ tudi 100 gld.